

Lov na polhe v Dobrépoljski okolici.

Mrkun Anton, — Dobrépolje:

Jaz imam eno zver,
ki teče ko hudir.
Ima dolge muštače,
pa hude zobé!

Narodna uganjka-

Dobrépoljski okolici je bila že od nekdanj zelo razvita in priljubljena poljšja lov. To pa zato, ker ta glodalec v veliki množini oživlja naše gozde, pa tudi zato, ker daje izvrstno pečenko in lep kožušček.

Zdi se, da sedanji rod ni več tako navdušen za poljšjo lov, kot so bili prej naši stari očanci. Vendar je tudi še dandanes precéj razvita poljšja lov. Nekateri naši mlajši moške so poleg nekaterih že postarnih mož zelo spretni in izvežbani v tem poslu.

Že večkrat sem slišal govoriti tega ali onega polharja, da ne hodi na lov toliko radi pečenke ali radi kože, temveč vleče ga lov sama. Poznam izvežbanega polharja, ki ujete polhe odere, kožo shrani, a meso razda sosedom. Sam jih zelo malo poje.

Na vprašanje: „Čemu pa hodiš na lov, ko ne ješ polhov?“ reče: „Večjega veselja nimam, kakor ko grem zjutraj po pasteh pogledat, pa vidim, da visi skoro iz vsake škatlje poljšji rep.“

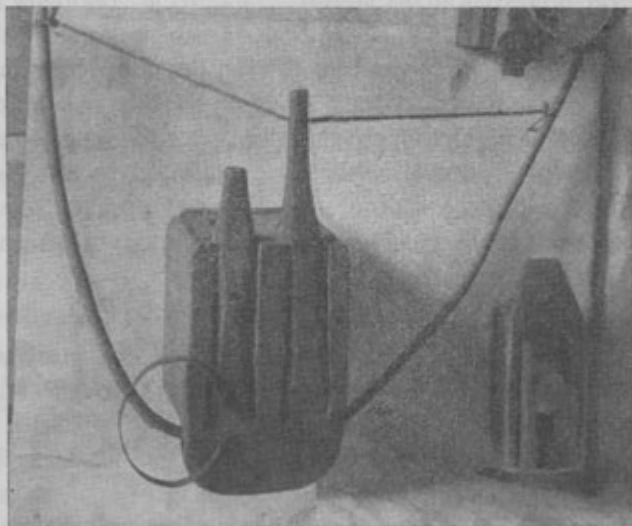
Vsakemu pisatelju, n. pr. Jurčiču, sta se zdela polh in poljšja lov poetična, tako da si ne more človek misliti lepšega in prijetnejšega, kakor če se je udeležil zanimive polšje lovi. Temna noč in samotni gozd mu vzbuja živo domišljijo. Zraven pa tisto praskanje in drdranje te živalice po drevesni skorji. To je tudi tisti vzrok, da stari in mladi polharji ljubijo poljšjo lov nad vse.

Pasti.

Polšje pasti ali kakor pri nas pravijo „polhove škatlje“ narejajo polšji lovci sami doma v zimskem času. Po njihovem mneju je najboljši les za te škatlje hruškov, ki je lepo rdečkaste barve in ima tudi neki posebno prjjeten vonj. Polharji pravijo, da se polhi najrajši love v pasti, ki so narejene iz hruškovega lesa.

Že v jeseni si vsak polhar pripravi potreben les. Poseka kje kako hruško, ki mora biti tako debela, da jo prekolje na četrti. Ko je hruškovo deblo prinesel domov, ga prekolje na štiri dele in potem obdela, da je vsaka preklana četrt lepo štirioglata. Tako pripravljen les spravi na podstrešje, da se osuši.

Naši polharji, posebno oni, ki so prav spretni v polšji lovi, poznajo že v jeseni po brsti drevja, če bo spomladi kaj cvetelo ali

Slika 1. Past.

ne ter če bo obrodil žir na bukvah in gabrih ali želod na hrastih. Ako opazi polhar lov, tedaj si večraket že tisto zimo prej popravlja stare pasti in napravi nekaj novih.

Ko je jeseni glavno poljsko delo dovršeno, pripravljena stelja za živino in dovolj velika skladovnica drv za zimo, se naši možje lote poprave raznega orodja: grabelj, procek, kosišč in tudi polhovitih škatelj. Skoro v vsaki hiši imajo skobeljnik, da lahko taka dela popravljajo ali tudi na novo napravljajo. Na skobeljniku polhar lepo poobla

omenjene hruškove tramičke, ki so nekako 8 cm visoki in 6—7 cm široki. Potem jih s svinčnikom zariše in z dletom izdolbe. Notranja odprtina pasti je 8 cm dolga, 4 cm visoka in 8 cm globoka, ter ima na zgornjem in na spodnjem vratica, ki se odpirajo in zapirajo kakor predal po narejenih tirih. Zgornja vratica imajo pritrjeno raztegljivo pero, katero naredi domači kovač. Pero mora biti tako močno, da lahko polha zadavi, ko pomoli svojo glavo v past in hlastne po nastavljeni vabi. Vsaka past ima tudi do 15 cm dolg, malo upognjen rep, ki služi v ta namen, da jo lahko polhar s pomočjo dolge preklje obesi na drevo, kamor se mu zdi prav. Vsaka past ima tudi dve luknji v repu. Ena je takoj v začetku tega repa, v katero polhar natakne prekljo, druga je pa na koncu tega repa, ki služi v ta namen, da polhar skozi pretakne vrvico, na katero nabere več škatelj, ko gre na lov ali z lova. Vsaka past ima na prednjem koncu dober centimeter od dna štirioglato luknjo, v katero je vtaknjena tako zvana „bigelca,“ ki ima na vnanjem koncu zarezo, v katero pride, ko se past nastavi, 4 cm dolg, v sredi pod vrhnjim pokrovom pritrjen kos železa, ki si ga polharji najrajši napravijo od starih dežnikov. Na drugem koncu je ta bigelca ošpičena, kamor se natakne vaba. Ko polh pomoli galvo v past, zgrabi z zobmi za vabo in jo potegne k sebi. S tem se bigelca znotraj vzdigne, zunaj se pa poniža, železen žebelj se iz zareze izmakne in past prime polha za vrat in ga zadavi.

Lov.

Polšja lov se pri nas prične takoj v začetku meseca kimavca in traja včasih do srede meseca vinotoka. Ni vsako leto enako s tem lovom, kakršna je pač jesen. Ako je jesen topla, so polhi dalj časa zunaj, ako je pa zgodnja slana in to več dni po vrsti, se polhi tudi prej umaknejo v svoja dupla in žlambore.

Takoj v začetku meseca kimavca našim polharjem kri zavre, ko zagledajo pod kako bukvijo ali gabrom luščine od žiru. Pravijo: „Tam v oni stelnici ali onem lazju že polh doli meče“. To je nekak alarm za naše polharje. Takoj poiščejo svoje pasti, ki jih imajo nabrane na trti ali vrvici in shranjene kje pod streho.

Najprej vse pasti po vrsti preiskusijo, ako vse dobro funkcionirajo. Morebitne nedostatke takoj popravijo. Če je pero slabo, ga je treba z novim nadomestiti. Marsikatero bigelco je treba na novo napraviti. Tako pregledane in popravljene polhove pasti lepo razvrstijo po klopi in jih vse zunaj in znotraj z laškim oljem namažejo, da zgube duh po plesnobi in da bode nekak svež vonj. Ker so skoro

vse pasti iz hruškovega lesa, postanejo potem, ko se z oljem namažene, vse lepo rdečkaste. Nekateri primešajo olju tudi stolčenih žebic, da pasti prijetno diše, ker po mnenju polharjev že duh privabi polhe.

Naj bo na tem mestu omenjeno, da sta včasih kar po dve pasti skupaj. Takim pravijo „toplarce“. Ker so naše vasi blizu gozdov, hodijo polharji posamič na lov. Ako gredo na bolj oddaljena lovišča, jih gre po več skupaj. Tedaj prečtujejo vso noč na lovu.

Tako-le jesenski čas okrog 4. ure popoldne zadene tak posamezni polhar na ramo svojo vrečo s pastmi. V vsako past je že prej nasadil na bigelco želod in ga namazal z oljem za vabo. V roke vzame tudi „vejnik“ ali „kljukec“ (velik kriv nož) in jo ubere v gozd polhom stavit.

Vsak tak posamezni polhar ima navadno svoje posebno lovišče, kamor hodi vsako leto na isto mesto polhom stavit. Ko pride na kraj lovišča, najprej z vejnikom naseka dolgih prekel. Nekatero morajo biti tudi po osem metrov in več dolge, kakor je pač visoka drevesna krošnja, kamar nastavi svojo past, in je deblo gladko in brez vej. Na pritlikavo in krivenčasto drevje pa zadostuje krajša prekla.

Včasih mora iti daleč, da najde tako dolgih prekelj, kakor jih rabi, posebno, ako je drevje visoko in drevesna debela daleč brez vej. Še najlaglje se dobe gabrove preklje, ki so tanke in dolge, torej lahke, da jih vzdigne s pastjo vred na drevo.

Ko torej naseka prekelj, jih z nožem na tanjšem koncu ošpiči in natakne nanje pasti, ki jim prej raztegne pero in uredi vabo v njih. Zelo previdno jih obesi na veje, in sicer tam, kjer misli, da je najbolj ugodno mesto zanje. Včasih mora past na preklji večkrat dvigniti, ako je napreviden in se mu past med vzdigovanjem sproži, ali če se kam z njo ob deblo ali kako vejo trči.

Tako gre od drevesa do drevesa. Včasih po dve ali tri pasti obesi na eno drevo, kakršna je pač drevesna krošnja. Izurjen polhar natančno ve, po kateri veji polh najrajši hodi in kje ima takozvano „stečino“, da ravno ondi obesi past in redkokdaj se pripeti, da bi se varal ter polha ne dobil. Nevešč lovec, ki ni strokovnjak v tem lovu in ne nastavi pasti na pravo mesto, nič ne ujame, akoravno vse mrgoli polhov po drevju, posamezni polhar tako nastavi svoje pasti, ki jih ima navadno s seboj po 20 do 30. Včasih jih mora daleč narazen staviti, ako ni primerneega drevja blizu, ki bi bilo polno žiru. Na takem drevesu, pod katerim ni znaka spodaj, se nič ne ujame.

Tako se tak posamezni polhar zamudi, da nastavi vse svoje pasti, prav do mraka v gozdu. Druge dni, ako vedno nastavi na istem

mestu, je delo prej opravljeno, ker mu ni treba prekelj sekati in porabi one od prejšnjega dne. Ko so pasti nastavljene, se vrne v mraku domov. Drugo jutro gre zarana vsaj že ob 4 zjutraj ali najpozneje ob 5 v gozd gledat, kaj se je ujelo. Prigodi se pa tudi, da pride pred njim že kak drugi nepridiprav in mu včasih pobere polhe iz pasti ali pa polhe s pastmi vred. To se večkrat pripeti. Seveda potem je kreg in prepir med polharji.

Ko pride zjutraj polhar do prve stave in vidi, da visi iz pasti tolsto telo polhovo s košatim repom, mu od veselja kar srce zaigra. Prime za prekljo, sname z nje past s polhom vred in vse skupaj po-

Slika 2. Polhar.

baše v vrečo. Tako hodi od drevesa do drevesa, dokler vseh pasti ne pobere v vrečo, pa bodisi, da je polh v njej ali ne. Čez dan ne pusti nobene pasti na drevju, ampak vse nese vsako jutro domov. Včasih se pripeti, da ne more vseh pasti najti. To ni čuda, ker jih ima nastavljene daleč narazen. Takrat se dalj časa zamudi, ko jih išče in tudi vseh ne najde. Vendar vsak polhar je že ob jutranjem svitu z ujetimi polhi doma. To je torej en način tega lova, ko hodi vsak posameznik na svojo roko polhe lovit.

Včasih se zmenijo pravi poklicni polharji, da bodo šli skupaj na lov na gotov kraj. Toda tudi ti pobero svoje pasti skupaj že sredi popoldneva in se odpravijo vsak s svojo vrečo na rami na domenjeni kraj v gozdu. Navadno jih gre po 4, 5 tudi po 8 in še več skupaj. Poleg pristnih polharjev gre tudi več takih iz radovednosti, da se seznanijo s to zanimivo lovjo. Včasih se pripeti, da pride kak večji gospod iz Ljubljane ali drugod in se jim pridruži, ker se hoče prepričati, kako se vrši ta lov. Razumljivo je, da vsak tak lajik ne pride prazen, temveč prinese s seboj nabasan nahrbtnik raznih božjih darov, tako da so vsi polharji za eno noč več kot za potrebo preskrbljeni.

Ko pride vsa družba na določen kraj pod vodstvom večšega polharja navadno globoko v gozdu v kaki globeli, ki je kolikor toliko zavarovana proti vetru, si najprej zakurijo ogenj. Nato gredo pasti nastavljat. Polhar-vodnik, ki mu je že od prej znan ves teren, daje razna navodila, kam in kako naj se nastavi. To se jim hitro posreči, pasti so nastavljene in vsa družba se potem kmalu zbere okrog ognja. Tukaj mi je še omeniti, da na takih poljšjih pohodih, ki trajajo celo noč, love polhe še na neki drug način, namreč v takozvanih polšnjah.

V vsakem gozdu je gotovo po več takih polšenj t. j. podzemeljskih poljšjih brlogov in rovov, v katerih se po dnevi polhi skrivajo. Izurjen polhar ve za vse izhode iz takih rovov, ki so navadno v kaki groblji med koreninami in kamenjem. Za ta lov ima posebno past, ki je opisani škatlji precej podobna, samo da je večja in katero zna umen polhar tako nastaviti pred poljšji rov in tako založiti s kamenjem, da polh ne more drugače iz rova ven, kakor ravno skozi past. Kadar je posebno dober lov in se ujeti polhi sproti pobirajo iz takih pasti, pa se pasti znova nastavljajo, se včasih v eni sami noči ujame v eno past po 10, 15, celo 20 polhov.

Ko se torej polharji zbero zopet pri ognju in razvežejo svojo brašnjo-posebno nepolharji-izletniki imajo s seboj kaj mesnine s kruhom in raznim žganjem-se malo odteščejo z božjimi darili. Ko se gozdna narava nekako umiri, se kmalu začne dirndaj s polhi. Brezskrbni polh nekako prha, ko dirja po drevesnih vejah. Naši polharji pravijo temu prhanju, da polhi kišejo. Živalice so vesele in poskočne, ne vedoč, da preži v rogovili nanje požrešna polhova past, ki čaka polha, da potakne nanjo svojo glavo ter da ga zadavi.

Ko tako sede ali leže polharji okrog ognja in je noč mirna in jasna, se začne pravi poljšji dirndaj. Polhi kišejo, kar vse vprek in tekajo po drevju in marsikaterega izvabi dišeč želod z oljem in z žebico namazan za vabo, da pomoli glavo v past ter z zobmi

popade želod. Že je po njem, past ga neusmiljeno zgrabi za vrat in ga zadavi.

Ako je posebno dober lov, takrat pasti kar zaporedoma javljajo svoj „šklemp“, kar je za polharje dobro znamenje. Od časa do časa gredo iz pasti, katere so se sprožile, ven pobrat in znova nastavit. To se v eni noči ponavlja 3 krat, 4 krat ali še večkrat, kakršna je pač lov tiste nači. Razumljivo je, da se ob takem nočnem lovu pri ognju veliko govori o polhah, o raznih resničnih in izmišljenih polšjih lovih itd. Mnogovrstne polharske pravljice se naslanjajo na vražo, ki je domača med Slovenci še iz starodavnih časov, kakor nam poroča, Valvazor. Take pravljice se prekinejo takrat, ko gredo iz pasti pobirat in jih znova nastavljat.

Skoro vselej nočni polšji lovci peko na žerjavici krompir, ki ga potem s slastjo pojedjo in zalivajo s žganjem in drugimi dobrotami, kar jih premorejo njihovi nahrbtniki, tako da jim kaj kmalu gine jesenska noč. Tak nočni lov se jenja, ko se jutranja zarja začne žariti izmed drevesnih debel. Takrat se polhi, ki jih ni ujela past, poskrijejo v svoja skrivališča, lovci pobero svoje reči in se napote proti domu. Navadno se take večje nočne polšje lovi vrše v nočeh od sobote na nedeljo, to radi tega, da se nedeljski polharski lovci drug dan lahko naspe.

Ko prineso polharji polhe zjutraj domov, jih ogledujejo, kako so veliki in debeli. Ako je kateri posebno širok in debel, pravijo: „Tak je kot maček“. Samic pa niso veseli, zato ne, ko so navadno suhe in mršave. V tem času namreč doje svoje mladiče. Taki mršavi samici pravijo „dudla“. Polšji lov traja navadno do polovice meseca oktobra, ako je ugodna in lepa jesen. Strastni polharji hodijo tako dolgo, dokler se kakšen polh ujame. Ko se pa poskrijejo polhi vsled nastalega mraza v svojih brlogih, se pa večkrat ujame v nastavljeno past kaka miš, ki naznanja, da je za tisto leto polšjega lova konec.

Ko polharji prineso zjutraj polhe domov, jih oderejo na meh. Kože nabero na žico ali motvoz in jih obesijo na steno blizu peči, da se lepo posuše. Razume se, da so vse obrnjene narobe pri sušenju, ker so polhi na meh odrti. Ko so pa suhe, jih pa nabero vse skupaj v veliko butaro, ki čaka na kupca, da jih ustroji v krzno, ki se potem porabi za polhovke, ali pa tudi za ovratnike in razne podlage pri oblekah.

Polšje meso je pa dobrega okusa in pride pri naših polharjih na mizo na krompirju, zelju ali pa na krompirjevih žgancih. Tudi se dela iz polšjega mesa okusna obara. Mast od mesa pa skrbno oberejo

in jo raztope na ognju in nalijejo v steklenice. Mast slovi pri naših ljudeh kot izvrstno zdravilo pri raznih živinskih boleznih, posebno pri boleznih svinj jo imajo v čisljih. Polšja mast se tudi lahko proda v lekarno po razmeroma visoki ceni.

Ko se polšje kože posuše, se prodajo. Pred nekaj leti so imele zelo visoke cene, tudi do 10 din komad. Takrat je vse hodilo polhe lovit in bi jih kmalu uničili. Sedaj pa polhe love samo pravi polharji. Kože imajo zelo nizko ceno, od 50 par do 1 din. Zato so pa tudi kape polhovke po nizki ceni. Lepa kapa od samih starih polhovitih kož stane okrog 50 din. Kože od mladičev, ki so sivo-bele, imajo bolj dober kup.

Kape polhovke izdelujejo prav lepe oblike v naših krajih in sicer v Zdenski vasi, kjer so pravi strokovnjaki v tem poslu. Ne zna namreč vsakdo izdelavati teh kap. Prvi pogoj je, da so polhove kožice pravilno ustrojene, da jih moli ne jedo, drugič pa morajo imeti pravo obliko, tako da se možak s polhovko zares postavi.

Résumé

Der Billichfang in der Umgebung von Dobrepolje.

Die Jagd auf Billiche (Siebenschläfer, *Mioxus Glis*) ist bei der slovenischen Landbevölkerung seit jeher sehr populär. Dieser Nager tritt in den Inner- und Unterkraiser Waldungen in grosser Menge in jenen Jahren auf, in welchen die Buche reichlich Früchte trägt. Der Billichfang findet im Herbst in den Nachtstunden statt durch Aufstellung von eigenen Fallen, in die der Nager durch den Köder angelockt, hüpfend und durch Zuklappen der Falle gefangen wird. Die erlegten Tierchen werden auf Ranken der Waldrebe gereiht; der Jäger ist ganz besonders stolz, wenn er sich einen ganzen Kranz davon um die Schulter hängen kann. Das Fleisch liefert einen beliebten Braten, das Fett gilt als altbewährtes Heilmittel und aus den Fellen werden die bei der Land- und auch jungen Stadtbevölkerung allgemein beliebten Billichmützen erzeugt. Der Autor beschreibt eingehend die Billichfalle, deren Anwendung und entwirft ein lebhaftes Bild der nächtlichen Jagd auf die in seiner Gegend in gewissen Jahresabständen in grosser Menge auftretenden Tiere.